# Utenriks- og konstitusjonskomiteen
# Møte 30. januar 1933 kl. 10.

**Statsminister Hundseid:** Under det hemmelige møte i Stortinget blev det i en noget skarp tone spurt regjeringen, om der var foregått nogen forhandlinger mellem regjeringen via Wedel og Danmark. Jeg svarte da til det, at der var ikke foregått nogen forhandlinger optatt av regjeringen, men at jeg personlig via Wedel hadde hatt endel underhandlinger med Danmark om forlik i Grønlandsspørsmålet. Jeg ringte, som formannen allerede har gjort opmerksom på, samme formiddag til formannen i komiteen og sa at jeg var villig til nårsomhelst å komme her og gi en redegjørelse for det som var foregått.

Nu vil jeg straks ha sagt at jeg ikke har nogen notater om det som er skjedd, og det har jo vært adskillige episoder, så det er mulig jeg kommer til å glemme et eller annet. Jeg tør heller ikke påstå at alle detaljer kan komme i kronologisk orden, men nu er vi jo så heldige at et av komiteens medlemmer kjenner alt, også detaljene, og hvis jeg uttaler noget, eller det ikke kommer i den riktige rekkefølge, håper jeg at vedkommende medlem av komiteen supplerer mig, og hvis jeg eventuelt gjør nogen feil.

Det var, - jeg husker ikke riktig datoen, men omkring den 20. august at jeg blev ringt op av minister Wedel og spurt om han kunde få en samtale med mig. Jeg var optatt i øieblikket, men jeg var ledig om eftermiddagen, og vi avtalte da at han skulde komme på mitt kontor på Victoria Terrasse ved 5-tiden, hvilket han da gjorde, og vi hadde der en lengere samtale.

Ministeren fortalte at han hadde hatt en konferanse med delegasjonen og der vært inne på å opta forliksforhandlinger, men det var ikke ført til noget bestemt. Under samtalen kom Wedel inn på at han syntes at det vilde være av stor betydning på mange måter at vi kunde komme til en mindelig ordning med Danmark i Grønlandsspørsmålet. Jeg erklærte at jeg var helt enig i det, og jeg redegjorde for mitt syn på det grunnlag som man eventuelt kunde gå til forlik på. Til det erklærte Wedel at han var enig, men at det nok vilde vekke visse vanskeligheter i Norge, og særlig fra delegasjonens side, å gå til forlik på et slikt grunnlag. Under samtalen kom Wedel inn på at han hadde mange bekjentskaper, og han hadde adskillig politisk erfaring, og han sa at det skulde være den letteste sak av verden for ham å bringe på det rene på hvilket grunnlag Danmark var villig til å gå til forlik. Han hadde også mange bekjentskaper i England, og han mente det vilde være en forholdsvis lett sak for ham å få England til å intervenere i denne sak. Det var nemlig det jeg hadde nevnt, at jeg anså det for uhyre viktig at England intervenerte.

Jeg nevnte for Wedel følgende punkter som et efter min mening akseptabelt forliksgrunnlag. Det var for det første at Grønlandsavtalen av 1924 skal gjøres permanent, og at der skal i avtalen inntas de forandringer som er nødvendige som følge av at den blir permanent, og at altså våre fangstrettigheter på Øst-Grønland skulde beskyttes for all fremtid, med andre ord at Grønlandsavtalen blir en slags norsk servitutt på Øst-Grønland. Det var det ene punkt. Det annet punkt var at vi skulde få 5 eller 6 - jeg tror det var 5 à 6 vi blev enige om - det kan nu forsåvidt være det samme - havner på Vest-Grønland.

**Lykke:** Nye?

**Statsminister Hundseid:** Ja, havner som åpnes helt, hvor vi altså -

**Lykke:** Utenfor dem vi har?

**Statsminister Hundseid:** Ja, ikke bare slik som nu at man kan ta vann til drikkevann, men at man skulde kunne komme og gå som man vilde, og at man skulde ha adgang til å ha depoter og oplag o.s.v., slik at det kunde danne liksom basis for vår fangstflåte på Vest-Grønland. Disse havner skulde ligge ikke i en klump, men fordelt opover Vest-Grønlands kyst fra sydspissen av Grønland og opover og ligge hendig til i forhold til fiskebankene derborte. Det var det annet punkt. Det tredje punkt var det at arkivsaken skulde ordnes efter Norges ønske. Og det fjerde punkt var at Norge opgir suvereniteten over hele Grønland. Det var de fire punkter. Dessuten kan man si som et femte punkt - skjønt det jo ikke egentlig var knyttet til Grønland, men til selve måten man skulde gå frem på, det var at England skulde intervenere i det øieblikk at Wedel hadde undersøkt at de danske statsmakter var villige til forlik på det grunnlag som jeg her skisserte.

Vi var videre enige om at dette måtte behandles meget diskresjonært, og Wedel skrev i det første brev han sendte efter dette - han reiste straks efter via Jarlsberg til Danmark - at «hurtighet og absolutt diskresjon er nødvendig, ellers kan det hele fortapes, - får avisene fatt i noget, er *alt forspilt*». Og det var jeg hjertelig enig med Wedel i.

Så begynte Wedel sitt arbeide. Han undersøkte først i Danmark og fant at de danske myndigheter stillet sig velvillig til dette forliksgrunnlag. Uten at han hadde fått nogen avtale i detaljer fant han allikevel at han var blitt møtt med, - ja, før jeg går videre må jeg også nevne, at det var uttrykkelig avtale at Wedel kun skulde optre som en interessert privatmann både i Danmark og i England, slik at heller ikke jeg - regjeringen var jo utenfor dette, jeg

hadde på dette tidspunkt ikke nevnt et ord til nogen i regjeringen om dette[1] - men heller ikke jeg skulde blandes inn. Det var uttrykkelig avtale at det var Wedel som skulde optre som en interessert privatmann; både som nordmann og fedrelandsinteressert, men også som en venn av Danmark vilde han gjerne komme til en ordning som begge riker kunde være tjent med.

Wedel reiste så til Danmark, som jeg allerede har nevnt, og blev der så velvillig mottatt at han fant der var grunnlag for videre arbeide efter denne linje, og han reiste så fra Danmark til England. I England blev han efter de meldinger han har sendt mig mottatt - ja jeg kan ikke si kjølig, reservert er visst det rette ord, men han fikk iallfall inntrykk av at de ikke var noget særlig stemt for å blande sig op i dette. Jeg fikk inntrykk av, men jeg vil ikke si annet enn at det var rent instinktivt, jeg har ikke noget særlig å bygge på, men jeg fikk inntrykk av at Wedel ikke egentlig la nogen kraft i sitt arbeide i England[2]. Jeg understreker atter at det er bare rent instinktivt jeg har det inntrykk, jeg har ikke noget faktisk å bygge på. Jeg fikk videre inntrykk av at efterhvert som Wedel arbeidet med dette blev han mere og mere interessert, og han fikk en sterk interesse for å løse denne sak på egen hånd. Han gjorde flere ganger opmerksom på at dette vilde være en utmerket avslutning på hans politiske karrière. Det gjorde at jeg ikke lenger var så ivrig som før. Til å begynne med var jeg sterkt interessert for tanken om et forlik, av flere grunner, men kanskje først og fremst fordi jeg ser Grønlandsavtalen som en meget farlig avtale når det gjelder vår sak i Haag. Efterhvert som jeg har satt mig inn i Grønlandsspørsmålet, er det Grønlandsavtalen som jeg tror er det svake punkt i prosessen. Dette var naturligvis en av årsakene til at jeg var stemt for å gå denne linje, - dernæst også efter å ha påhørt professor Gidels redegjørelse, som jeg riktignok ikke kunde følge direkte, da jeg ikke skjønner fransk, men jeg hørte den i oversettelse. Den virket også litt - forstemmende er for sterkt uttrykk her, men den virket slik at jeg ikke var noget særlig sikker på hvorledes det skulde gå i Haag. Og så dette at jeg så det slik, at ved å gå efter denne linje jeg her har skissert trodde jeg at de norske interesser var best sikret. Jeg kunde også så meget mere gjøre dette, som jeg var kommet inn i regjeringen efter okkupasjonen, og derved følte jeg det iallfall slik selv - jeg vet ikke om det er riktig, men det var iallfall min følelse - at jeg stod friere. Men efterat jeg fikk dette inntrykk av Wedel,

[1] Ordene «jeg hadde på dette tidspunkt ikke nevnt et ord til nogen i regjeringen om dette» i det maskinskrevne referat (side 3) mangler i Dokument nr. 9 (1933) (side 4).

[2] Setningen har denne ordlyd i det maskinskrevne referat (side 3). I Dokument nr. 9 (1933), side 4, lyder den: «Jeg fikk inntrykk av at Wedel ikke egentlig la nogen kraft i sitt arbeide i England.»

at han ikke la nogen større kraft i arbeidet på at England skulde intervenere, var jeg ikke lenger så ivrig - jeg må erkjenne det, fordi jeg syntes at det hele tjente mere Norges sak, når en utenforstående makt sa som så: dette er et for begge land akceptabelt grunnlag, vi synes at dere skulde gå til forlik på et slikt grunnlag.

Imidlertid reiste Wedel tilbake fra England til Kjøbenhavn. Om han da reiste via Paris erindrer jeg ikke, men han reiste iallfall tilbake til Kjøbenhavn og arbeidet videre med saken.

**Gram:** Når omtrent var dette?

**Statsminister Hundseid:** Det var i september.

**Anderssen-Rysst:** Omkring midten av september?

**Statsminister Hundseid:** Ja, jeg tror det var omkring midten av september. Jeg har et brev fra Wedel datert London 17. september, så det må altså ha vært noget senere.

**Reimers:** Når var det første brev datert?

**Statsminister Hundseid:** 23. august. Det var ca. 20. august første gangen. Det første brev jeg har fra Wedel med melding fra Kjøbenhavn er av 7. oktober.

**Anderssen-Rysst:** Det er annet ophold i Kjøbenhavn det da?

**Statsminister Hundseid:** Ja, det er annet ophold i Kjøbenhavn.

Da Wedel kommer tilbake til Kjøbenhavn og gir mig rapport om det som da er foregått, får jeg inntrykk av at arkivspørsmålet stiller danskene sig noget kjølig til. De er nok villig til å gå til en ordning når det gjelder arkivsaken, men det var en ordning som jeg ikke fant tilfredsstillende, og jeg begynte da å bli noget engstelig for, at hvis arkivsaken skulde tas op i forbindelse med Grønlandsspørsmålet og få en løsning som ikke var helt tilfredsstillende, kunde det bli sagt at vi hadde forkludret arkivsaken. Da det viste sig at danskene ikke var villig til å utlevere alle arkivsaker, de var villig til å utlevere en hel del, men det blev oplyst at dette som Danmark ikke vilde utlevere var det som våre arkivarer setter mest pris på, blev jeg engstelig for at man kunde si at vi forkludret arkivsaken, og derfor sa jeg til Wedel da han straks efter kom herop til Oslo, at vi får la arkivsaken falle. Dessuten blev det mig også klart, dels gjennem brevveksling dels gjennem konferanser da Wedel kom herop, at det var vanskelig å få så mange havner som fem på Vest-Grønland. Wedel vilde også gjerne innskrenke tallet,

han nevnte et par, men jeg fastholdt at vi måtte ha iallfall 3, godt beliggende i forhold til våre fiskebanker.

En ting som jeg må nevne, og hvor jeg må gå litt tilbake, det er at efterat disse forhandlinger var kommet igang - det var mens Wedel var i England - nevnte jeg det som jeg hadde avtalt med Wedel for 4 av regjeringens medlemmer for å høre hvad deres mening var. Det var dengang da vi hadde de fire punkter som jeg nylig har redegjort for, altså også arkivsaken. De av regjeringen som jeg da nevnte dette for, mente at dette var en akceptabel ordning.

Så kom Wedel i oktober herop til Oslo, - jeg husker heller ikke datoen der, men det var vel omkring den 8. eller 9. oktober eller noget slikt, tenker jeg. Det fremgår ikke av den brevveksling jeg har, og jeg har som sagt ikke ført nogen notater. Vi hadde da flere konferanser om spørsmålet, og vi blev under disse konferanser enige om at Wedel skulde arbeide videre, og at veien nu måtte være at når danskene hadde erklært sig villige til å akceptere punktene skulde den danske minister i Oslo henvende sig til vår utenriksminister og si at Danmark var villig til å gå til forliksforhandlinger på det grunnlag. Og grunnlaget da var 3 havner på Vest-Grønland og Grønlandsavtalen som permanent med de forandringer, som Wedel og jeg hadde diskutert endel, på grunn av at den blev permanent, og hvorved de norske fangstrettigheter på Øst-Grønland skulde sikres. Jeg skylder her å nevne at jeg hadde en konferanse med professor Castberg om de ønskelige forandringer i Øst-Grønlandsavtalen. Jeg nevnte ikke for professor Castberg at det var i forbindelse med nogen forliksforhandlinger, men jeg spurte professor Castberg - det kan vel hende at han drog sine slutninger - jeg spurte ham om hvilke forandringer som var ønskelige i Øst-Grønlandsavtalen fra norsk side hvis Øst-Grønlandsavtalen skulde være permanent, og som svar på det utarbeidet professor Castberg i forbindelse med Bull et utkast til forandringer. Dette utkast forela jeg for Wedel siste gang Wedel var i Oslo. Ved den siste konferanse jeg hadde med Wedel var også utenriksministeren tilstede, og vi blev da enige om de punkter som jeg nettop hadde nevnt som Wedel skulde arbeide efter. Vi blev enige om at når det var klappet og klart, skulde den danske minister i Oslo henvende sig til vår utenriksminister om å åpne forhandlinger på dette grunnlag, og vi var videre enige om at utenriks- og konstitusjonskomiteen skulde innkalles. Så reiste Wedel. Men ikke før var han reist, så begynte det å svirre en masse rykter, jeg fikk telefonopringninger og jeg fikk brever, helst i retning av at jeg måtte påskynde forhandlingene - det var særlig fra folk som var interessert i at dette forlik kom i stand. Men jeg kan ikke si annet enn at disse henvendelser som jeg fikk gav mig en noget utrygg følelse, idet jeg straks var klar over at det måtte ha sivet adskillig ut om det som var igang. Så begynte avisene å bli nokså urolige, og så kom et av

regjeringens medlemmer til mig og forlangte regjeringskonferanse samme kveld i anledning av alle disse rykter som gikk, og sa at det nu var nødvendig at jeg forela for regjeringen det som var gjort, og videre fikk jeg underretning om at delegasjonen vilde gå. Jeg sammenkalte samme kveld regjeringskonferanse, og i det møte gav jeg regjeringen akkurat samme redegjørelse som jeg nu gir utenriks- og konstitusjonskomiteen, - kanskje ikke fullt så utførlig for det tillot ikke tiden, men iallfall i hovedtrekkene det samme. I samme møte fikk jeg meddelelse om at delegasjonen stillet ultimatum: hvis ikke Wedel øieblikkelig reiste tilbake fra Kjøbenhavn, så gikk hele delegasjonen. Nu ber jeg mine herrer erindre hvorledes situasjonen var i dette øieblikk. Det var ikke nogen fast avtale, vi hadde ikke noget fast, bindende tilsagn, og Oslo-pressen begynte å vise symptomer som ikke akkurat gikk i den retning som jeg hadde arbeidet. Hele den situasjon gjorde, at regjeringen kom i en nokså vanskelig stilling. Vi må her huske på at det ikke var nogen fast avtale med Danmark, vi visste ikke noget sikkert. Vi visste at Danmark var villig, men vi hadde ikke noget bindende i retning av at de vilde gå til forlik på det grunnlag jeg har skissert. Men det som vi visste, det var at pressen var innstillet på den annen side, og videre at delegasjonen kom til å gå, og da var det ikke godt for regjeringen å treffe beslutning om at Wedel skulde bli i Danmark og fortsette forhandlingene. Hvis ikke disse forhandlinger skulde ført til noget sikkert resultat, hadde vi kommet i en forferdelig vanskelig stilling. Det blev besluttet på samme møte at Wedel måtte stoppes i Kjøbenhavn. Jeg mente dengang at denne stopp var foreløbig, og min plan var at forhandlingene skulde fortsette. Wedel blev ringt op og sagt at han måtte foreløbig innstille arbeidet, og at det var det beste at han reiste fortest mulig fra Kjøbenhavn for at ryktene kunde ophøre å svirre.

**Gram:** Tør jeg spørre, når dette var omtrent? I slutten av oktober?

**Statsminister Hundseid:** Nei, dette var i midten av oktober, det var umiddelbart efter at Wedel var reist tilbake. Han reiste den ene kvelden, og det var kvelden efter at dette møte var i regjeringen. Efterat nu Wedel var reist, fikk jeg brev fra Wedel, som jeg fikk efterat dette var bestemt; for det hele var jo gått så fort, at jeg kunde ikke ha fått nogen post fra ham dengang vi hadde den første regjeringskonferanse. Men jeg fikk et brev fra Wedel, datert Kjøbenhavn 14. oktober, og der sier han:

> «Jeg nedsetter her på papiret hvad Norge ved en sådan overenskomst kunde ha opnådd: For Øst-Grønland permanent vedlikeholdelse av overenskomsten av 1924 med de deri fra norsk side ønskede forandringer, altså en evigvarende servitutt på Øst-Grønland, meget å

foretrekke for en suverenitet der blott vilde koste penger.»

**Anderssen-Rysst:** Fra *norsk* side ønskede forandringer?

**Formannen**[3]: Ja, også fra dansk side som følge av at man anerkjente suvereniteten.

**Anderssen-Rysst:** Ja, det var det jeg mente.

**Statsminister Hundseid:** Ja naturligvis, men slik at vi skulde få med det som var ønskelig fra vår side. -

«For Vestgrønland åpningen av tre havner, hvorav den ene færingehavnen i Grædefjorden, som er bekvemt beliggende i nærheten av fiskebankene, samt en annen havn hvor danskene vilde skaffe oss den best mulige adgang til oplag etc. og i den anledning innrette havnen og holde personale der. Videre efter min specielle begjæring en havn på veien fra Østgrønland og opover Vestgrønland som Herr Statsministeren hadde uttalt spesielt ønske om. I så henseende anså man den beste at ville være havnen ved Ivigtut. Man skulde da straks tre i underhandlinger med Kryolitselskapet for å arrangere sig med dette. Statsminister Stauning og utenriksministeren var villige til å opta saken med Riksdagens utenriksnevnd pånу for at de skulde kunne gi mig fullt tilsagn om disse havner uten å gjøre tilsagnet avhengig av samtykke fra de grønlandske kommuneråd, noget som den danske regjering vilde påta sig ansvaret for. Og tilsist vilde regjeringen gå med på at den danske gesandt i Oslo skulde få ordre om å ta det første skritt offisielt til innledelse av offisielle forhandlinger. For sådanne hadde jeg meddelt utenriksministeren at De hadde anmodet mig om at påta mig underhandlingene og at det var Deres agt som eksperter til min hjelp at sende professor Castberg og stortingsmann Anderssen-Rysst, der representerte de interesserte landsdeler. Meningen var at alt skulde være i hemmelighet inntil saken kunde fremlegges for Stortinget. Den danske regjering uttalte sin glede over denne representasjon og sin forståelse av at den norske regjering ønsket hemmeligholdelse inntil Stortingets sammentreden, enten nu dette var et ekstraordinært Storting eller det ordinære Storting i januar.»

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Det står der: «pånу forelagt utenriksnevnden». Saken har altså vært forelagt den danske utenriksnevnd tidligere?

[3] I Dokument nr. 9 (1933) er det når formannen har ordet, føyet til: (Hambro)

**Statsminister Hundseid:** Ja, det kan jeg ikke si at jeg nu husker nøiere. Det fremgår ikke av Wedels brev, såvidt jeg ser, men det er mulig at Wedel kan ha nevnt det under samtalen.

**Lykke:** Forelå ikke det, da Wedel snakket med statsministeren før møtet i regjeringen?

**Statsminister Hundseid:** Nei, ikke bindende. Det var avtalt efterat Wedel var vendt tilbake til Kjøbenhavn, efterat han hadde vært her annen gang. Da Wedel var her annen gang, og jeg hadde en konferanse med ham, hadde han utmerket godt håp, og Wedel følte sig personlig sikker, men han hadde ikke noget fast.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Hvad dato var brevet fra Wedel?

**Statsminister Hundseid:** 14. oktober. - Der blev så senere holdt flere regjeringskonferanser angående dette, og da hadde jeg imidlertid fått disse Wedels brever, hvori han nevner hvad Norge kan opnå. Der blev da i regjeringen ytret tvil om hvorvidt dette som Wedel her har skrevet kunde betraktes som helt bindende, om det ikke kunde være grunn til å være engstelig for at den danske regjering kunde si, at dette var noget som var avtalt, men det var under den og den forutsetning, og at det hele lett kunde komme til å briste, hvis man kom til uenighet når det gjaldt å forhandle om Øst-Grønlandsavtalen; det var adskillige i regjeringen som følte sig utrygge. Jeg vil ikke si at dette innebærer nogenslags mistenksomhet overfor Wedel, ikke annet enn at man sa at Wedel er en optimist, og han tror at alt skal gå, og det er meget sannsynlig at det går også, men det kan komme stein iveien som kan komme til å styrte det hele, og når så delegasjonen går, og man kanskje må til videre med prosessen, hvis det ikke går iorden, så kan man komme i en meget svekket og vanskelig situasjon. Dessuten var der i regjeringen også liten stemning for at man skulde gå til forlik uten at Norge skulde få den minste suverenitet på Øst-Grønland.

Nu har jeg tidligere nevnt, at jeg hadde omtalt for 4 av regjeringens medlemmer tidligere, hvorledes situasjonen var; men dengang var jo situasjonen en annen enn den var nu. Jeg holdt med vilje regjeringen mest mulig utenfor dette, fordi jeg syntes at man på den måte stod friest, og jeg vilde nødig blande regjeringen op i dette før vi var kommet lenger. Dessuten var jeg også uhyre engstelig for, at om jeg snakket for meget om dette med folk som stadig omgikkes delegasjonen og tildels stod delegasjonen nær, kunde det lett bli til at delegasjonen kunde få nyss om at noget var igjære, og jeg var først og fremst redd for at delegasjonen skulde få nogen greie på dette. Jeg vil ikke dermed ha sagt noget ondt om delegasjonen, men delegasjonen er nu engang noget ensidig innstillet når det gjelder denne

sak, at den er litt vanskelig å ha med å gjøre. Derfor hadde jeg ikke snakket noget større med regjeringen utenfor ganske enkelte av dens medlemmer om den endrede situasjon. Nu var situasjonen blitt en annen enn dengang. Jeg hadde nu snakket med så mange at det var flertallet i regjeringen. For det første var det nu ikke England som skulde intervenere, arkivsaken var gått ut av verden, og dessuten var havnene på Vest-Grønland redusert fra 5-6 til 3. Under denne endrede situasjon var der ikke nogen stemning i regjeringen for at man skulde gå til forlik på et slikt grunnlag; man mente iallfall at Norge burde få endel suverenitet, ikke over så store områder, men dog slik at man hadde iallfall ett fast punkt på Øst-Grønland av hensyn til vårt næringsliv deroppe. Det blev diskutert adskillig om hvad man nu skulde gjøre for å komme i forbindelse med Danmark for å høre om danskene eventuelt var villig til å tilstå Norge endel suverenitet på Øst-Grønland i forbindelse med disse punkter som jeg har nevnt. Men det var ikke så lett for regjeringen å finne en vei hvorpå vi kunde komme i forbindelse med den danske regjering. Under disse drøftelser fikk vi tilfeldigvis vite at forhenværende statsminister Lykke skulde til Kjøbenhavn i et privat ærende, og vi spurte da hr. Lykke om han var villig til å gå på visitt til utenriksminister Munch og under samtalen der få bragt på det rene om det kunde la sig gjøre å arrangere en sammenkomst mellem den norske og den danske utenriksminister, - er ikke det riktig, hr. Lykke? Det blev snakket nokså meget om det, men det var kanskje likesom kvintessensen i det?

**Lykke:** Jeg hadde ikke annen misjon enn å spørre om der kunde arrangeres et møte.

**Statsminister Hundseid:** Imidlertid traff det sig så uheldig, at utenriksminister Munch, - jeg husker ikke riktig enten det var så at han ikke var i Kjøbenhavn, eller -

**Lykke:** Jeg traff Munch. Han var på valgforedrag, men jeg fikk plutselig se, at på grunn av sykdom hadde han vært nødt til å komme tilbake til Kjøbenhavn, og opholdt sig i sitt hjem. Så ringte jeg til ham, og så satt jeg derute og snakket med ham. Vi snakket om alt mulig, jeg spurte om hans helbred o.s.v., og så sa jeg til ham at jeg var i Kjøbenhavn og turet bryllup, og så sa jeg at jeg hadde fått rede på oppe i utenriksdepartementet at de hadde følelsen av at det skulde være godt om vår utenriksminister fikk komme i samtale med ham litt. Han spurte: om hvad? og jeg sa at det selvsagt var om en sak som kunde interessere Danmark og Norge, men jeg hadde selv intet nærmere kjennskap til hvad det dreiet sig om, og at jeg uttrykkelig hadde sagt at jeg ikke vilde ha noget kjennskap til det, men at jeg kun hadde i opdrag å spørre, om den norske

utenriksminister fikk treffe ham, enten det blev i Malmø eller Kjøbenhavn eller hvor det var, og til det svarte han at det skulde være en glede å motta ham. Det ringte jeg hjem, - og så blev det ikke så at utenriksministeren reiste, men at Esmarch reiste.

**Statsminister Hundseid:** Da vi fikk denne beskjed, blev det igjen endel drøftelser om hvorvidt utenriksministeren burde reise. Vi var noget engstelige for at et slikt møte mellem de to utenriksministre ikke kunde la sig ordne uten at det vilde komme op, og det vilde da se ut som om det var Norge som søkte Danmark, og det fant vi meget vanskelig på det daværende tidspunkt og med den uro som hersket.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Undskyld at jeg skyter inn et spørsmål, men hadde ikke hr. Lykke fått uttrykkelig mandat til å spørre om Munch og den norske utenriksminister kunde treffes? Tok det sig ikke da litt eiendommelig ut, at tiltross for at Lykke får et imøtekommende svar så kommer ikke Braadland? Man sendte Lykke ned specielt for å spørre den danske utenriksminister om det.

**Statsminister Hundseid:** Sendte specielt, kan man ikke si.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Man benytter en leilighet som er der, men det var en speciell misjon hr. Lykke fikk.

**Lykke:** Jeg skulde derned i anledning av et bryllup. Jeg skylder å legge til - jeg husker det nu - at da jeg så telegraferte hjem at det var mulig, - at man vilde ta imot utenriksministeren da og da, blev der næste dag eller senere på dagen opringt til mig, at utenriksministeren vilde bli forhindret, og jeg ringte og spurte Munch, om han hadde noget imot at Esmarch kom.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Ja, det er meget viktig, - så det blev altså straks rettet på det.

**Formannen:** Traff De Munch da?

**Lykke:** Ja, og da blev vi enige om at Esmarch skulde søke Bernhoft.

**Formannen**: Derved får jo det hele en litt annen karakter.

**Lykke:** Jeg kunde ikke begripe det, jeg ergret meg fryktelig over at jeg hadde gått til dette, når utenriksministeren så allikevel ikke kom. Jeg syntes ikke det var noget morsomt, men vel, was tut man nicht für eine gute Sache?

**Statsminister Hundseid:** Det blev så bestemt at utenriksråd Esmarch skulde reise til Kjøbenhavn for å treffe direktør Bernhoft. Jeg har hørt at Esmarch skal ha gitt Wedel underretning om at han var meget imot denne reise, og at han visstnok også overfor regjeringen skal ha gitt uttrykk for at han var imot å reise til Kjøbenhavn. Imidlertid, jeg har ikke hørt noget om denne Esmarchs uvilje mot å reise, ikke det minste.

Det mandat som Esmarch hadde - det blev satt op under forutsetning av at utenriksministeren skulde reise, men det er det samme mandat som Esmarch fikk, bare med den forandring at istedenfor å snakke med den danske utenriksminister skulde han snakke med utenriksdirektøren dernede, direktør Bernhoft, - det mandat lyder slik:

> «Utenriksråden søker en samtale med den danske utenriksdirektør til drøftelse av handelspolitiske spørsmål i forbindelse med Englandsforhandlingene. Samtidig bringes på bane de følere som har vært gjort av Wedel. Utenriksråden må gi uttrykk for at det grunnlag som var antydet vil medføre store vanskeligheter, idet den norske opinion ikke vil kunne tenkes å slå sig til ro med en løsning, hvor der opgis ethvert suverenitetskrav. Derimot vil regjeringen kunne tenke sig en mulig løsning på det grunnlag, at der foruten de vilkår som tidligere har vært antydet, knyttes opretholdelse av norsk suverenitet over endel av Øst-Grønland. Hvilken del dette skulde være og dennes omfang måtte i tilfelle bli klarlagt ved særlige forhandlinger, men det måtte fremgå av utenriksrådens uttalelser, at man også i Norge forstod at en opretholdelse i sin fulle utstrekning av de norske suverenitetskrav som følge av okkupasjonene ikke kunde tenkes, hvis man skulde søke en løsning på basis av et forlik. Forsåvidt at det i samtalens løp skulde bli klart at et grunnlag kunde finnes, måtte utenriksråden bringe på bane spørsmålet om en utsettelse av den muntlige prosedyre i Haag. Dette måtte da foregå på den måte, at der fra Norges og Danmarks side i fellesskap blev gjort en henvendelse til domstolen om en midlertidig utskytning av prosedyren.»

Da utenriksråden kom tilbake, gav han følgende rapport:

> «Overensstemmende med mitt opdrag søkte jeg 8.11.32 en konferanse med direktør Bernhoft i det danske utenriksministerium. Jeg sa Bernhoft at jeg med den norske utenriksministers vidende var kommet til Kjøbenhavn for å undersøke om der var nogen mulighet for et forlik i Grønlandssaken på sånt grunnlag, at den norske regjering kunde akceptere det. Bernhoft sa straks, at tiden nu var så langt fremskreden, at det forekom ham meget tvilsomt om man kunde forhandle sig

til enighet. Jeg sa at jeg var enig i at tiden neppe strakk til for avsluttelse av en detaljert overenskomst, men jeg antok at det var tid nok til at man kunde bli enig om hovedlinjene og de vesentlige spørsmål, så meget mere som Wedel Jarlsberg jo allerede hadde forhandlet om saken.»

**Formannen**: Reiste Wedel fra Kjøbenhavn? Og hvorledes blev det da fremstillet for den danske regjering som han hadde forhandlet med? Var det en avbrytelse fra norsk side, eller hvorledes blev det avsluttet for Wedel?

**Statsminister Hundseid:** Det siste brev jeg fikk fra Wedel lånte jeg visstnok ut i en regjeringskonferanse, og jeg har ikke kunnet skaffe det tilveie. Der er Wedel inne på det. Men jeg husker ikke nu akkurat detaljene, hvad det var Wedel sa til dem han hadde forhandlet med i Kjøbenhavn, da han reiste.

«Under vår følgende konferanse sa Bernhoft angående åpningen av havner på Vestgrønland, at åpningen av selv en eneste havn var et meget stort offer fra dansk side, da det var et brudd på det prinsipp man hittil hadde fulgt i Danmark, nemlig at Grønland var et lukket område; men jeg forstod at man fra dansk side nok kunde forhandle om åpning av en eller et par havne. Spørsmålet om utvidet adgang til å ta vann til teknisk bruk syntes ikke å skulde volde vanskeligheter. Likeledes var man fra dansk side villig til å forhandle om endringer i Østgrønlandsavtalen, når den skulde gjøres permanent, men man hadde også fra dansk side visse ønskemål i den henseende.»

- Det gjorde et nokså sterkt inntrykk på regjeringen at der her nu bare var snakk om én havn, mens det tidligere hadde vært snakk om tre. -

«Spørsmålet om dansk anerkjennelse av de norske okkupasjoner på Østgrønland eller av norsk suverenitet over ett eller et par begrensede områder på Østgrønland, avviste Bernhoft straks. Han sa at spørsmålet om et mindelig forlik alt var blitt forelagt den danske Regjering og Riksdagens utenriksnevnd på et grunnlag som ikke omfattet nogen sådan anerkjennelse og heri kunde der nu ikke gjøres nogen endring. Jeg sa, at jeg ikke kunde forstå at man ikke fra dansk siden kunde gjøre en slik innrømmelse. Jeg sa, at jeg riktignok ikke hadde studert Grønlandssaken så nøie, at jeg hadde nogen helt sikker mening om hvordan dommen kom til å bli, men jeg følte mig temmelig sikker på at den ikke vilde bli så avgjørende, at den vilde gjøre endelig slutt på de norsk-danske stridigheter, og selvom man i Danmark regnet med den teoretiske mulighet, at domstolen vilde gi Danmark rett i alle punkter, var dog ikke dette det

samme som om Danmark opnådde Norges *frivillige* anerkjennelse av suvereniteten over Grønland og derved et mindelig opgjør av hvad man i Norge betegnet som «uretten fra 1814». En sån frivillig anerkjennelse fra Norges side måtte ha såpass stor verdi for Danmark, at det til gjengjeld måtte kunne gå med på - i erkjennelse av Norges utvilsomme historiske og næringsmessige interesser på Grønland - å anerkjenne Norges suverenitet over ett eller et par nærmere begrensede områder på Østgrønland som kunde tjene som basis for norsk næringsdrift. - Bernhoft sa at han nok forstod dette standpunkt, men slik som saken lå an, vilde det være en faktisk umulighet å forhandle på dette *nye* grunnlag. Da jeg anså det for min vesentligste opgave å bringe på det rene om det var mulig å opnå dansk anerkjennelse av Norges suverenitet over nogen del av Østgrønland, sa jeg at efter min mening vilde ingen norsk regjering kunne gå med på frivillig anerkjennelse av dansk suverenitet over Grønland med mindre man kunde opnå dansk imøtekommelse av det norske ønske. Hvis derfor Bernhofts standpunkt dekket det endelige danske standpunkt, trodde jeg det vilde være nytteløst for mig å bli over i Kjøbenhavn for næste dag å ha den avtalte samtale med den danske utenriksminister. Bernhoft prøvet å treffe minister Munch som var i Aarhus, i telefonen, men fikk beskjed at han først kunde få tale med Munch senere på eftermiddagen. Bernhoft lovet å gi mig beskjed senere til mitt hotell, og telefonerte også til mig senere at Munch var enig i Bernhofts uttalelser. Saken var forsåvidt klar, som der da bare forelå to alternativer, nemlig enten å akseptere det forliksgrunnlag som Wedel Jarlsberg hadde opnådd og opgi kravet om suverenitet over nogen del av Østgrønland eller å la saken gå sin gang for domstolen. Da saken på grunn av den fremskredne tid måtte avgjøres straks, og da jeg anså det for vanskelig å gi den norske utenriksminister en tilstrekkelig fyldig redegjørelse pr. telefon eller telegraf, reiste jeg samme aften tilbake til Oslo og avla næste formiddag i utenriksdepartementet rapport for statsministeren, utenriksministeren og statsråd Trædal som hadde vært tilstede da min reise til Kjøbenhavn blev besluttet.»

Så er det ikke noget mere å føie til. Da vi fikk denne rapport, fant regjeringen at det var nytteløst å føre nogen videre forhandlinger, og det blev ikke gjort noget mere i saken.

Jeg vil tilslutt gjerne få pointere ennu engang at når disse forhandlinger strandet, var det fordi det hele var kommet inn i en uhyre skjev stilling med at det var kommet frem i pressen og til delegasjonen, og fordi jeg blev nødt til å fremlegge det for regjeringen - jeg tror jeg tør si -

på det mest mulig uheldige tidspunkt. Hvis dette hadde gått efter den plan som Wedel og jeg hadde lagt, og hvorefter det hele skulde gå ganske konfidentielt og uten at man visste noget om dette før det forelå som et faktum at vi kunde få forlik på det grunnlag, og at vi blev tilbudt dette forlik av den danske minister i Oslo til vår utenriksminister, så føler iallfall jeg mig overbevist om at regjeringen hadde kommet til et annet resultat; det føler jeg mig aldeles sikker på. Men dette at det kom på et tidspunkt da ikke noget var fastslått, og den voldsomme nervøsitet og uro som dette skapte, gjorde at det blev overordentlig vanskelig for regjeringen å bryte alle broer bak sig og samtidig gå inn på en vei som den ikke var sikker på førte frem. Jeg vil gjerne få pointere at jeg ser det slik, at det var dette som førte til at det hele løp ut til det som jeg for min del synes er et sørgelig resultat. Det fremgår også av det jeg allerede har citert av det første brev jeg fikk fra Wedel, at også minister Wedel var klar over, at hvis pressen fikk vite noget, var alt tapt. Og det var nettop det som skjedde. Jeg vil ikke gi nogen skylden for det. Det kan godt hende at jeg hadde mine fortrolige, som allerede hr. Mowinckel har nevnt, - jeg skal ikke legge skylden på dem. Jeg har ikke Wedel mistenkt, jeg legger ikke skylden på ham; det kan godt hende det er jeg som har skylden. Jeg vet det ikke, men hvis man skal snakke om skyldig her, er det både Wedel og jeg som er skyldige; for det var vi som arbeidet med dette nokså selvstendig, og vi har vel begge hatt våre fortrolige. Men sikkert er det at dette kom frem på det mest uheldige tidspunkt og skapte derved dette opstyr i avisene, delegasjonens ultimatum og dette krav om regjeringskonferanse på en tid før jeg hadde fått fast beskjed fra Wedel, slik at jeg måtte i hui og hast sette mig i forbindelse med Wedel og få ham avsted 36 timer efter at jeg hadde snakket med ham her i Oslo. Jeg kan si at det var næsten panikk, men der var også en panikkartet stemning. Mere kan jeg ikke si, hr. formann.

Det er meget mulig at denne fremstilling jeg her har gitt utelukkende efter hukommelsen ikke er helt uttømmende, og det kan også være at jeg på enkelte punkter kan ha tatt feil, det ligger jo såvidt langt tilbake, og i regjeringen er der jo adskillig å arbeide med, og jeg har hatt liten tid; det ene skyver stadig det annet ut av hodet på en. Det kan derfor hende det kan være ting og detaljer som kan være noget anderledes enn jeg her har sagt, det tør jeg ikke si. Men jeg tør iallfall med bestemthet si at jeg har søkt å gi en fremstilling som efter min mening skulde være så objektiv som mulig, og også så utførlig som jeg efter hukommelsen kan gi den. Jeg har iallfall ikke med vilje stukket nogetsomhelst under stol.

**Lykke:** Jeg skal få lov til å gi en liten tilleggsberetning til et av punktene i statsministerens

meddelelse. Da jeg kom tilbake til Oslo mandag morgen den 7de, gikk jeg op i utenriksdepartementet og hadde der et møte med Esmarch og utenriksministeren og fortalte at jeg hadde talt med Munch, - og det er riktig, nu husker jeg at Munchs og min passiar dreiet sig meget om England-forhandlingene, hvordan de vilde innrette sin delegasjon o.s.v. Jeg sa i det møte, at jeg beklager at ikke De hr. utenriksminister kan reise, - for det var ikke morsomt å ringe op og si at han ikke kunde komme. Jeg spurte hvad det egentlig var det i grunnen dreiet sig om, og da man så fortalte mig at man gjerne vilde snakke om Grønlandssaken på grunnlag av muligheten for at Norge fikk beholde suvereniteten over Eirik Raudes land, sa jeg rent ut som min mening, uaktet jeg jo ikke hadde hatt nogen føling med det, at det trodde jeg man kunde spare sig på dette tidspunkt, og Esmarch erklærte sig enig med mig og trodde ikke det var noget gagn i å reise, så jeg kan forstå at det kan ha kommet ut at Esmarch var imot det. Men jeg hadde på følelsen dengang at det var håpløst på det tidspunkt å begynne å snakke om annet forliksgrunnlag enn det som var anerkjent. Jeg hadde som sagt ikke nevnt Grønland.

**Formannen:** Jeg takker statsministeren for den redegjørelse han har gitt. Det er jo litt vanskelig å uttale sig om denne sak sådan på stående fot. Jeg synes statsministeren har vært i en meget vanskelig og ubehagelig stilling, og hvis utenrikskomiteen hadde vært samlet på det tidspunkt, vilde han jo ha hatt noget å falle tilbake på som hadde gjort det mulig å innta et standpunkt, istedenfor - uten at jeg vil uttale mig nogetsomhelst om forliket - å få forspilt på en så, jeg hadde nær sagt, lumpen måte noget som i hvert fall var et ganske naturlig grunnlag for drøftelser og for avgjørelse. Jeg tror at man ganske trygt kan si at den aksjon som blev ført i pressen på et helt misvisende grunnlag var dirigert av Grønlandsdelegasjonen. Der kom samme dag, om ikke enslydende, så iallfall nøiaktig ens inspirerte artikler i Dagbladet, Sjøfartstidende, Nationen og Den 17de Mai, hvor der i alle disse artikler, som hadde samme kilde, stod at Danmark var ute med revestreker og kom med forlikstilbud o.s.v., og ve den norske regjering som turde gjøre noget med det o.s.v. De var utgått fra det samme sted, og Grønlandsdelegasjonen spredte iallfall ut i de videst mulige kretser at Wedel hadde ført forhandlinger. Det tror jeg man kan si med temmelig stor trygghet. Jeg for min del trodde ikke noget av det dengang. Jeg syntes bl.a. at det var utenkelig at det skulde skje noget sådant uten at utenrikskomiteen visste noget om det. Den første mann som kom og fortalte mig det var en pressemann som hadde det visstnok fra Smedal, og nu gjaldt det å spenne benene undav dette, og det tror jeg er typisk for det hele. Men det er jo forsåvidt sekundært. Jeg tror at det hele hadde ligget anderledes an, hvis man med en gang hadde tatt

utenrikskomiteen med på det. Da vilde statsministeren, som jeg sa, ha hatt noget å falle tilbake på og stå på. Forsåvidt var der jo ingen tvil om at hans stilling var både meget utsatt og meget ubehagelig under de givne forhold. Da hadde man muligens også kunnet få den tilstrekkelige myndighet til å ta standpunkt til et av de mange kabinettspørsmål fra den såkalte delegasjon. Noget mere har jeg vanskelig for å si på dette tidspunkt.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Ja, jeg innrømmer også at statsministeren var i en forferdelig vanskelig stilling. Hvad utredningen angår var det jo overmåte interessant å få dette slik historisk og kronologisk. Det som er det triste er jo virkelig at vi har stått likeoverfor positive forlikstilbud fra den danske regjerings side. Det som statsministeren refererte av Wedels brev av 14. oktober viser jo at den danske regjering har vært fullt opmerksom på at her var det et forliksforsøk. Det er jo den danske regjering som ifølge det brev av 14. oktober erklærer at den vil gjøre det og det. Den vil la Øst-Grønlandsavtalen bli permanent, den vil sikre oss tre havner på Vest-Grønland, og den vil selv ta initiativet til dette, altså imøtekomme den norske regjerings ønske. Ja, så langt var man kommet at man til og med er blitt enig om personene i den delegasjon som skal lage det endelige utkast. Så strander det altsammen, efterat Wedel er sendt specielt - det må man huske på, det er ikke sådan tilfeldig og orienterende sendelse som den første sendelse kan sies å være, men det er en sendelse som skjer, efter hvad statsministeren oplyste, i et møte hvor både han og utenriksministeren er tilstede, og Wedel optrer jo, hvad dette brev viser, som den norske regjerings befullmektigede. Så strander det hele.

**Statsminister Hundseid:** Undskyld at jeg avbryter. Wedel hadde ikke rett til å optre som den norske regjerings befullmektigede, for Wedel var fullt fortrolig med hvordan det lå an.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Nei, det er mulig han ikke har brukt uttrykket den norske regjerings befullmektigede, men det er jo givet, efter det som forelå, at den danske regjering opfattet ham som den norske regjerings befullmektigede, når man hører den positive form som det danske forslag får. Så strander altså det hele, fordi delegasjonen sender et ultimatum hvori den sier, at hvis ikke den mann som den norske statsminister og den norske utenriksminister har sendt til Kjøbenhavn, og som av den danske regjering har opnådd et forlik overensstemmende med det som den norske statsminister og utenriksminister erklærte at de var enig i, hvis ikke denne mann straks sendes fra Kjøbenhavn, så går delegasjonen, - en delegasjon som kun er regjeringens rådgivende delegasjon i

Grønlandsspørsmålet, - den går. Og hvad gjør da den norske regjering? Jo, da sier den norske regjering, at situasjonen er så pinlig, at vi må la hele forliket falle. Vel, jeg tilstår at jeg forstår det, - sådan som det hele utviklet sig. Men hvad jeg ikke forstår, det er det som skjer bakefter; der tror jeg der er gjort en skjebnesvanger feil. Det er Esmarchs misjon. La gå Lykkes misjon med spørsmål om ikke begge utenriksministre kan møtes, de officielle spisser møtes, for å se om der kan opnås noget, - skjønt det måtte jo ha gjort et eiendommelig inntrykk, om den norske utenriksminister var kommet ned og hadde desavouert det som Wedel 14 dager i forveien hadde fått hans ordre til å akceptere. Men det kan gå. Så reiser ikke den norske utenriksminister, men man sender Esmarch ned for å søke den danske utenriksråd, og Esmarchs mandat er jo noget som må gjøre Bernhoft ganske overrasket over hvad et fremmed lands regjering kan tillate sig overfor den danske regjering: efter i mange måneder å ha hatt Wedel Jarlsberg som sin forhandler, - og selvom han ikke har sagt: jeg kommer med skriftlig eller officiell fullmakt fra den norske regjering, så er det ikke en mann i den danske regjering som har hatt med dette å gjøre som ikke visste at Wedel optrådte på den norske regjerings vegne, allerminst sist i oktober da avslutningen så å si var formulert, - så sender man Esmarch ned - det er det jeg beklager mest, dette at man sendte Esmarch ned - og med et ganske nytt forslag, et forslag som ikke var antydet fra begynnelsen av. Hadde man antydet det da man begynte, da kunde det la sig høre; men efterat forhandlingene praktisk talt var avsluttet, dukker det nye forslag op. Hvad må Danmark tro? og hvad trodde Danmark? Ja, den måte hvorpå Esmarch blev sendt hjem igjen viser jo best hvad Danmark trodde. Neppe nogensinne er en regjerings officielle utsending blitt behandlet på den måte som Esmarch blev behandlet. Det viser jo også Esmarchs rapport.

**Lykke:** Han blev ikke dårlig behandlet.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Jo, han blev meget dårlig behandlet. For Bernhoft nevnte ikke et ord om hvor langt Danmark var gått. Bernhoft sa, at selv 1 havn var det meget vanskelig å få. Jo, han blev meget dårlig behandlet. Det tror jeg nok Esmarch selv følte hvor kjølig han blev behandlet dernede. Men det er ikke noget å gjøre ved det. Det er i grunnen det tristeste ved denne saks utvikling at Esmarch reiste med et mandat ganske på siden av det som hadde vært forliksgrunnlaget hele høsten utover. Og så er det en ting til, at ut fra dette vilde man få inntrykk av at Wedels løsning dernede ikke var riktig å stole på. Nu var Wedels skrivelse av 14. oktober så positiv og bestemt at man så å si hadde noget skriftlig å holde sig til. Så sender man Esmarch ned, men man underretter ikke Wedel om at Esmarch sendes ned før det hele er forbi, og da får

Wedel beskjed om dette i den form at Esmarch uttrykkelig har gjort den danske utenriksråd opmerksom på at Wedel ikke hadde noget mandat fra den norske regjering. Og Wedel får vite at også det forliksgrunnlag han har sagt var tilstede må sies å være nokså løst. Så reiser Wedel til Kjøbenhavn, øieblikkelig, og der får han skriftlig bekreftet alt dette fra 14. oktober igjen, og får også høre en meget tydelig uttalelse om hvor overrasket man hadde vært over den Esmarch'ske misjon, og hvor eiendommelig man syntes denne mystiske og hemmelighetsfulle ekspedisjon var. Sådan ligger jo dette an nu, og man kan jo bare som slutning av det hele si at det er et overmåte beklagelig resultat.

Jeg har sagt at jeg forstår regjeringens og ikke minst statsministerens vanskelige stilling, sådan som det hele lå an. Jeg bare beklager at ikke statsministeren gjorde en ting som han med letthet kunde ha gjort, og som hadde bragt det hele inn i en rett gjenge, på tross av delegasjonens trusel å sammenkalle utenrikskomiteen. Hvis da utenrikskomiteen virkelig skulde kommet til det resultat at den hadde sagt: nei, vi vil ikke ha noget forlik, vi vil at saken skal gå sin gang, - da vilde jeg se den delegasjon som vilde våge ikke å understøtte regjeringen eller juristene med gode råd.

Der blev imidlertid gjort et par andre ting akkurat på den tid da dette hadde sin største interesse. Da Wedel var eller hadde vært i Kjøbenhavn, og man efter hvad statsministeren oplyste her, hadde godt håp om at det skulde fortsette, da blev der gjort et par merkelige ting her i Norge fra regjeringens side, som ikke kunde fremme det håp at dette skulde fortsette, men som i virkeligheten stanset det hele. Det ene var det pressemøte som blev avholdt, hvor det viste sig at pressen var sterkt imot forlik. De kjente jo ikke egentlig til det, og den redegjørelse de fikk kunde selvfølgelig ikke bli i detaljer, og resultatet var at pressen viste sig å være meget sterkt imot forlik og opagiterte opinionen imot forlik. Det annet var advokat Per Ryghs foredrag. Der får vi innbydelse fra regjeringen, alle stortingsmenn som var i byen - der var visst et par hundre mennesker tilstede ved det møte - der får vi innbydelse fra regjeringen til et foredrag av advokat Per Rygh, Grønlandssakens advokat, og det foredrag var høist eiendommelig. Det var naturligvis et utmerket foredrag, interessant, og han holdt oss i ånde i to timer; men det forbausende var at det sluttet med en meddelelse om, at alle vi som hadde med denne sak å gjøre, mente at den prosessuelt står «sterkt, meget sterkt». Og dog visste Per Rygh at det ikke var sant. Det var ikke sant. Men det kunde, og det måtte føre til at alle som var tilstede sa: hvorfor iallverden skal vi forlikes i en sak som står meget sterkt efter advokatens mening? Hele møtet var derfor som om det var laget av delegasjonen, et møte for å motvirke enhver tanke på forlik. Og dog, som statsministeren oplyste her, hadde den franske advokat

Gidel kommet med oplysninger som viste at vi ikke stod sterkt; der var i det hele tatt nokså delte meninger om saken.

**Statsminister Hundseid:** Ja, det er vel kanskje litt stridt å si at vi ikke stod sterkt; men av hele hans redegjørelse fikk iallfall jeg det inntrykk, at den ikke var så oplagt.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Forleden var det en som spurte mig, om man ikke kunde få forlik i Grønlandssaken, og så sa jeg at jeg anså det utenkelig nu like foran dommen. Nordmennenes siste innlegg kommer jo fra onsdag til lørdag, og man måtte da i tilfelle ta spørsmålet op igjen efterat nordmennene var ferdig med sitt innlegg, men jeg trodde at selve mentaliteten, selve atmosfæren mellem Danmark og Norge nu ikke var så god som før, så selvom man hadde lyst til det, trodde jeg at saken nu måtte gå sin gang. Vinner vi helt i Haag, så vil det naturligvis være en stor glede og tilfredsstillelse for oss, skjønt vi må huske på hvad særlig professor Skeie skrev til utenrikskomiteen i sommer, at Eirik Raudes Land har bare sekundær interesse for oss. Vinner vi, har vi naturligvis flagget vårt der, men ingenting der hvor våre virkelige og største interesser ligger, nemlig på Vest-Grønland, - men den tid den sorg, jeg går ut fra at der kan bli optatt forhandlinger som kanskje kan bringe løsninger frem.

Jeg vil slutte med å si at jeg er meget glad for at vi har fått en samlet utredning av saken. Jeg beklager den vending den har tatt, men jeg forstår hvor overmåte vanskelig stillingen har vært, så det er ikke så meget av kritikk i mine ord som beklagelse over sakens forløp.

**Formannen**: Jeg vil ha sagt at jeg er helt enig i at det var så uheldig som vel tenkelig at Esmarch blev sendt til Kjøbenhavn. Efterat der var spurt om utenriksministeren kunde komme, da å sende en funksjonær i departementet det er det jo næsten noget fornærmelig i. Og å sende en mann som ikke har annen trening eller ... i forhandlinger enn Esmarch efter å ha hatt Wedel der, det var jo reelt og formelt like uheldig. Og selvom ikke Esmarch formelt blev møtt på en måte som han iallfall har beklaget sig over til regjeringen, så er det jo ganske gitt, at det måtte gjøre et forferdelig pinlig inntrykk i Danmark, og at det har vanskeliggjort det hele senere.

**Nygaardsvold:** Jeg går ut fra at det er flere her i komiteen som står i samme stilling som jeg i dette spørsmål. Vi har hørt endel rykter, men iallfall jeg har ikke visst hvor meget som lå til grunn for ryktene eller hvordan dette hadde utviklet sig. Jeg vil derfor først få lov til å si at jeg er statsministeren takknemlig for at han kom hit og redegjorde for saken slik at vi kjenner den.

Jeg skal ikke kritisere nu; men jeg vil få lov til å si at jeg beklager at man avbrøt disse forhandlinger så plutselig og skapte en sådan panikk at man ikke fikk tid til eller hadde tanke for å kalle utenrikskomiteen sammen. Jeg tror, som det også er gitt uttrykk for her før, at var den blitt kalt sammen, hadde iallfall statsministeren stått noget sterkere og sikrere efter de forhandlinger han hadde ført der. Det er nok så at delegasjonen stillet sitt ultimatum, og det er vel den som kanskje også har skremt de øvrige av regjeringens medlemmer. Jeg beklager også, at når så regjeringens medlemmer blev gjort bekjent med saken og regjeringskonferanser blev holdt, var det det ulykksalige suverenitetsspørsmål som blandet sig inn igjen: om vi bare kan få lite grand! Det er jo eiendommelig, at disse forliksforhandlinger skulde skape sådan panikk her i Oslo, så man endog måtte gå til å frabeordre Wedel fra Kjøbenhavn akkurat som Trotski blev beordret herfra. Det er beklagelig. Jeg forstår at statsministeren kan beklage og synes det var ergerlig at dette kom ut. Men som det er sagt før, i Danmark har dette sikkerlig vært behandlet både av statsminister og utenriksminister og kanskje hele regjeringen og riksdagens utvalg kanskje både en og to ganger. Det er ikke noget rart at det kom ut. Men det skulde ikke behøve å bli sådan forferdelig panikk, fordi om delegasjonen begynte å reise bust. Man skulde ha vist litt autoritet her, og sagt at de fikk holde sig i ro, til man fikk innkalt de organer som skulde være regjeringens rådgivere her i sådanne viktige spørsmål. Hadde det vært gjort, er jeg sikker på, at iallfall statsministeren idag vilde ha vært takksam for at han hadde gått den vei. Det er kanskje endel av komiteens medlemmer som kjenner dette likeså godt som statsministeren, men jeg går ut fra at vi som har hørt det for første gang nu får gjennemslag av disse referater, og at vi så i sin tid kan se dette i forbindelse med de øvrige ting som er hendt i den såkalte Grønlandssak.

**Statsminister Hundseid:** Jeg vil for det første si at Wedel og jeg var jo enige om at alt dette skulde være helt konfidentielt, og Wedel påla mig til å begynne med så streng taushetsplikt, at jeg ikke engang fikk lov til å nevne det for Kongen, hvad jeg hadde ment var rimelig å gjøre. Det måtte være absolutt tett om dette. At det skulde være så helt konfidentielt var jo jeg forsåvidt enig i, som jeg var helt klar over at i det øieblikk pressen fikk vite noget og i det øieblikk delegasjonen fikk vite noget var det hele forspilt. Det er jo også dette som igrunnen forklarer den panikk som blev da dette kom op. Jeg kan nok være med på at der kan diskuteres hvorvidt det var riktig eller ikke endel av det som er blitt bestemt siden, men jeg vil da allikevel gjøre opmerksom på, som jeg har gjort det nokså sterkt før, den bakgrunn som dette hadde, idet dette plutselig kom op i regjeringen. Regjeringens flertall, som

hadde vært utenom dette, var ikke da i nogen lett situasjon, det vil jeg gjerne ha understreket. - Så er det Esmarchs rapport. Den virket slik iallfall på de fleste av regjeringen, at det som Wedel hadde skrevet i sitt brev, selve forliksgrunnlaget, blev stillet i et ganske skjevt lys ved Esmarchs rapport, idet det ser ut som om Wedel og danskene bare har hatt fast grunnlag på 1 à 2 havner.

**Formannen:** Blev ikke Wedel straks gjort bekjent med Esmarchs rapport?

**Statsminister Hundseid:** Wedel blev øieblikkelig gjort bekjent med Esmarchs rapport, det var det jeg skulde komme til nu, - og det hadde den virkning på Wedel at han da med en gang reiste til Kjøbenhavn for å renvaske sig for den insinuasjon som han syntes lå i dette at det var en avvikelse mellom det som han[4] hadde meddelt regjeringen og det som Esmarch meddelte regjeringen. Og så fikk jeg brev fra Wedel ledsaget av en erklæring fra direktør Bernhoft hvori der blev slått fast de samme punkter som Wedel hadde sendt mig i skrivelsen av 14. oktober, og forsåvidt var det da helt overensstemmende med det som Wedel hadde meddelt mig i oktober. Om det brevet som jeg fikk i november, og som jeg nu dessverre ikke har, ledsaget av Bernhofts erklæring, om det vil jeg si at hvis jeg hadde hatt det brevet og den erklæringen i oktober, som jeg senere fikk efter Esmarchs besøk i Kjøbenhavn, så hadde jeg gått til å sammenkalle utenriks- og konstitusjonskomiteen, for da hadde jeg virkelig hatt noget helt fast å stå på, - jeg kan si at jeg *først da* hadde fått noget fast å stå på. Jeg skylder her å gjøre opmerksom på, at jeg kjenner ikke Wedel. Første gang jeg så Wedel, dengang han kom op til mig på Victoria Terrasse omkring 20. august, fikk jeg et utmerket godt inntrykk av Wedel. Men så senere fikk jeg fra mangfoldige kanter høre, at han igrunnen var umåtelig optimistisk innstillet og at han trodde at alt skulde gå, at han var av disse naturer som kjører ivei, og som kan greie noget også og greie meget, men at han ofte trodde han kunde greie mere enn han virkelig kunde greie. Noget i den retning iallfall var den karakteristikk som jeg ofte fikk høre om Wedel. Og dette gjorde at jeg syntes ikke at jeg tross Wedels brev av 14. oktober hadde et så fast grunnlag å stå på for forlik med Danmark at jeg turde innkalle utenriks- og konstitusjonskomiteen. Men jeg vil si at hadde jeg dengang hatt de dokumenter som jeg fikk senere, så hadde saken stillet sig ganske anderledes for mig.

**Anderssen-Rysst:** Den kritikk som kom op mot Esmarchs misjon, som det kalles, skulde altså være at han har

[4] Ordene «syntes lå i dette at det var en avvikelse mellom det som han» står i det maskinskrevne referat (side 26), men ikke i Dokument nr. 9 (side 16).

forhandlet bak Wedels rygg. Men jeg kan ikke forstå det anderledes enn at på grunn av de rykter som var kommet og panikken herhjemme var forhandlingene faktisk avbrutt dengang.

**Statsminister Hundseid:** Nei, de var ikke avbrutt, de var utsatt. Jeg uttrykte mig visst ikke klart. Jeg husker nu et punkt som jeg igrunnen skulde ha berørt. Dengang Wedel blev sendt avgårde, som det blev sagt, fra Kjøbenhavn, da bad jeg ham uttrykkelig om at han skulde ikke definitivt bryte, men han skulde bare si at på grunn av den uro som var opstått her i Norge, måtte forhandlingene foreløbig utsettes.

**Formannen**: Blev Bernhofts bekreftelse av Wedels forliksgrunnlag forelagt i regjeringen?

**Statsminister Hundseid:** Ja, den er forelagt.

**Anderssen-Rysst:** Det er meget vanskelig å uttale sig umiddelbart efter den redegjørelse vi har fått, men jeg vil allikevel fremkomme med nogen bemerkninger.

**Formannen:** De har ikke vært i Kjøbenhavn, De da?

**Anderssen-Rysst:** Nei. Jeg opholdt mig i Oslo leilighetsvis engang i høst, da Esmarchs sendelse til Kjøbenhavn visstnok var i ferd med å foregå og hørte da endel om dette. Men nu, den 30. januar er altså utenrikskomiteen orientert om saken. Jeg vil da få lov til å resymere det som foreligger: Vi skulde gå til en forliksavgjørelse av hele Grønlandsspørsmålet. Vi skulde få anerkjent våre rettigheter på hele Øst-Grønland, fangst- og fiskerettigheter, til evig tid, vi skulde få innrette oss iallfall tre havner på Vest-Grønland således at vi skulde kunne ha tilhold i de havnene på en slik måte som vi ikke har i nogen andre utenlandske havner i hele verden. Vi skulde kunne ha depoter i disse havner, kull, olje o.s.v., vi skulde kunne legge på land redskaper, vi skulde kunne legge vår fisk på land der, ha stasjon der på en måte som må sies å ha den allerstørste betydning for norsk fiskerivirksomhet på Vest-Grønland. Jeg er ikke riktig klar over - og det er derfor jeg omtaler dette nu - om dette som var skissert i Wedels skrivelse som ikke er fremlagt, den som kom efterpå, om det skulde være et *grunnlag for videre drøftelser,* eller hvordan det skulde opfattes i så henseende.

**Statsminister Hundseid:** Ja, det skulde være grunnlag for videre drøftelser. Selve drøftelsene skulde jo åpnes ved at den danske minister i Oslo henvendte sig til vår

utenriksminister. Men åpningen av disse 3 havner skulde være grunnlaget for de forhandlinger.

**Anderssen-Rysst:** Man kan vel da si at der var tilveiebragt et minimumsgrunnlag for innrømmelser til Norge. Jeg har også hørt - jeg vet ikke om statsministeren har nevnt det for mig, eller det er andre - at det skulde være tale om å åpne en rekke andre havner; det er blitt sagt til mig på det vis, at man skulde ha adgang til å ta vann der, ikke bare til drikkevann, men også til teknisk bruk. Nuvel, når utenriksministeren nu har fått disse oplysninger, er jo også utenrikskomiteen bragt inn i saken. Det er på et uhyre sent tidspunkt, det er så; men sakens behandling pågår fremdeles i Haag, og jeg for mitt vedkommende, som representerer de faktiske interesser, de praktiske interesser på Grønland ved å representere Møre på Stortinget, jeg spør mig selv om man nu bare skal ta dette ad referendum. Jeg bet merke i at statsministeren mente at det var Grønlandsavtalen av 1924 som var den store vanskelighet med hensyn til resultatet i Haag. Vel, jeg vil ikke nu uttale nogen personlig mening om det. Men hvis vi nu skulde tape alt, hvis vi får en dom imot oss, da må det vel fremstille sig slik at opnåelsen av et sådant forlik som dette nu vilde sikre uhyre meget for norske fiskeriinteresser på Grønland. Jeg vil gjerne få lov til å meddele utenrikskomiteen at før jul hadde jeg et par ganger, mens jeg var hernede i militærkomiteen, opringninger fra Aalesund, fra interesserte organisasjoner. De hadde ikke nogen annen greie på saken enn det som stod i avisene, at der var snakk om forlik altså, og de forespurte mig om jeg vilde anbefale dem å sende en resolusjon til regjeringen om at der måtte prøves forlik med sikte på innrømmelser på Vest-Grønland, for det var det vesentlige, det essentielle, det vitale. I 1923-24 var det en deputasjon hernede fra interesserte organisasjoner, dengang Grønlandsforhandlingene pågikk, hvis mandat var å forebringe regjeringen ikke å legge hovedvekten på suvereniteten men på faktiske innrømmelser spesielt på Vest-Grønland.

**Formannen:** Det har ikke bare vært *en* deputasjon, men diverse, og de har sagt det stikk motsatte hver gang de kom. Den ene har sagt det ene, og den annen har sagt at suvereniteten over hele Grønland var det eneste som interesserte dem.

**Anderssen-Rysst:** Det kom an på hvor resolusjonene kom fra.

**Formannen:** De kom fra Aalesund allesammen.

**Reimers:** Det er kommet diverse telegrammer og skrivelser fra Aalesund, som har vært nokså motstridende.

**Anderssen-Rysst:** Men i Aalesund har man ikke tapt avsyne på noget tidspunkt de praktiske interesser på Vest-Grønland. - Jeg sa da at jeg ikke kunde gi dem det minste råd i disse spørsmål, da jeg mente det var regjeringen som måtte ha ledelsen her, og jeg tenkte det kunde være ubeleilig. Men hvis det altså skulde gå galt i Haag, så vilde vel et sådant forlik som det her har vært tale om være vanskelig opnåelig, det må man vel gå ut fra, og da vil jeg bare understreke at komiteen har fått sin orientering her nu. -

**Formannen:** Mener Aalesundsrepresentanten at vi øieblikkelig skal få forliksforhandlinger igjen?

**Anderssen-Rysst:** Jeg bare nevner dette, for jeg har tenkt mig muligheten av at drøftelsene om dette kunde fortsette i et følgende møte.

**Formannen:** Der skal være gruppemøte kl. 12, så det er vanskelig å komme videre her. Men det kunde være ønskelig å få gjennemslag av dette referat hurtigst mulig, og så holde et nytt møte når vi hadde sett på det. For hvis nogen her vil søke å fremme den tanke at man skal søke å opta disse forhandlinger igjen i en eller annen form, hvis hr. Anderssen-Rysst er villig til å reise med professor Castberg til Kjøbenhavn imorgen, er det best å få det drøftet så fort som mulig, og da var det best at statsministeren overveiet det og eventuelt drøftet selve tanken igjen med sine kolleger.

**Anderssen-Rysst:** Jeg hadde tenkt å konkludere med å spørre statsministeren om han mener, at det nu er regjeringens *definitive* standpunkt at der ikke kan og bør foretas noget mere. Jeg er jo klar over at regjeringen må ha ledelsen i slike ting, men jeg vil gjerne ha fremholdt disse bemerkninger her. Jeg vet at jeg gjør det under et stort ansvar, jeg er klar over det, men jeg vil allikevel ha nevnt det.

**Statsminister Hundseid:** Ja, jeg tør ikke svare noget på hr. Anderssen-Rysts spørsmål, Det har ikke vært oppe i regjeringen, og jeg vil ikke svare på det, før jeg har forelagt det for regjeringen.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Skal jeg få lov til å spørre, om den Bernhoftske skrivelse som inneholder skriftlig bekreftelse fra dansk side av Wedels tilbud av 14. oktober, om den er forelagt den samlede regjering?

**Statsminister Hundseid:** Ja.

**Formannen:** Og det foranlediget intet fra regjeringens side?

**Statsminister Hundseid:** Jeg har den dessverre ikke, jeg har lånt den ut.

**Anderssen-Rysst:** Både Wedels siste skrivelse og Bernhofts må vel være en nærmere specifikasjon av hele grunnlaget.

**Formannen:** Sier Bernhoft noget i den skrivelsen om at det er bortfalt?

**Statsminister Hundseid:** Nei, det gjør han ikke.

**Formannen:** Vi skal få omdelt så hurtig som mulig dette referat, og så vil statsministeren forebringe for regjeringen det som hr. Anderssen-Rysst har nevnt.

**Anderssen-Rysst:** Utgangspunktet for mine betraktninger er at der foreligger en specifikasjon av hvad vi skulde opnå. Men vi har ikke den specifikasjon.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Vi har den jo i Wedels skrivelse av 14. oktober.

**Anderssen-Rysst:** Nei, den foreligger ikke.

**Joh. Ludw. Mowinckel:** Bernhofts skrivelse inneholdt jo intet nytt, den bekreftet at det var riktig det som var meddelt av Wedel.

**Statsminister Hundseid:** Jeg har dessverre ikke kunnet få tilbake den skrivelsen, så jeg vet ikke hvor den befinner sig i øieblikket.

**Formannen:** I Grønlandsdelegasjonen, kanskje. - Jeg vil da takke statsministeren pånytt for at han kom her.

Møtet hevet kl. 12.10.